

На Светскиот ден на крводарителството, во Републичкиот завод за трансфузиологија беше отворен Оддел за прибирање крв од доброволни дарители. Идејата да се има еден ваков Оддел потекна од сегашниот директор на Заводот, прим. д-р Ристо Дуковски, човек кој 25 години е во Службата за трансфузија. На функцијата директор е назначен пред 8 месеци и за овој кус период успеа идејата да ја преточи во реалност, потег за поздравување.

ПРИМ. Д-Р РИСТО ДУКОВСКИ, ДИР ЗАВОД ЗА ТРАНСФУЗИОЛОГИЈА

одделот за дарување крв е преместен во нова зграда во простории кои до денес ги задоволуваат условите и извршувањето на функционалноста за која беа наменети. Одлуката за нов оддел за дарување крв ја донесов веднаш по моето именување за директор на Републичкиот завод за трансфузиологија пред 8 месеци. Во мојата визија и цел за иднината на установата и стратегијата за развој на трансфузиолошката дејност, сметам дека доброволното дарување крв претставува приоритет.

Кога работите повеќе од 25 години во Службата за трансфузија постојано се среќавате со доброволни дарители на крв, популација од различна социјална средина, со различна возраст, пол, вера или етничка припадност. Еден од важните предуслови тие да станат доброволни дарители е мотивацијата, под која се подразбираат низа активности за едукација и информирање на населението за потребите од дарување крв, но и обезбедување соодветни услови за дарителите, кои тие навистина ги заслужуваат. Мојам слободно да кажам дека ваков функционално и наменски правен оддел нема и во многу поразвиени земји во Европа.

☀ Со што сè располага овој Оддел?

ДУКОВСКИ: Одделот располага со приемен дел и чекална, картотека каде редовните дарители на крв имаат свој картон за дарување, контрола на хемоглобин пред дарување, две лекарски амбуланти и простор каде може да се дарува на 6-8 кревети. По дарувањето крв дарителите можат да се освежат и да се релаксираат во пријатен амбиент. Новина е и персоналот облечен во црвени униформи, кој посебно е подготвен да им посвети поголемо внимание на дарителите на крв. Целиот простор е климатизиран, со ТВ и слободен Интернет пристап. Значи, новиот Оддел за

прибирање крв претставува резултат на субјективен однос и менаџирање со установата од една страна, и усогласување на препораките и на директивите на Советот на Европа за безбедна крв и контрола на квалитет во работење во трансфузиолошката дејност, од друга страна.

☀ Крводарителството има нагласено општествено значење и претставува дејност од општ интерес за Републиката. Без потребните количества крв и крвни продукти не е можно да се обезбеди современа квалитетна и рационална здравствена заштита на населението. Кои се минималните годишни потреби од крв и крвни продукти во Р Македонија?

БЕЗ ДОБРА НЕМА КВА

нија и каква е состојбата кога станува збор за резервите на крв?

ДУКОВСКИ: Паралелно со развојот на медицинската наука се развивала и трансфузиологијата, иако таа се смета за релативно млада гранка во медицината. Постојат записи за различни обиди во минатото за лекување со крв, се разбира, во поголем број случаи неуспешни, бидејќи тогашните доктори немале базични познавања од областа на трансфузиологијата, како што се крвната група и Rh факторот. Потребата за крв особено се зголемува со развојот на хирургијата и лекувањето на болните по хируршки пат. Кај повеќе оперативни зафати потребно е да се надомести изгубената крв, а дел од трансфузиолошката дејност е обезбедување крв и крв-

Разговорот го водеше:
Милева ЛАЗОВА

☀ Господине Дуковски, по повод Светскиот ден на крводарителството, во просториите на Републичкиот завод за трансфузиологија беше предаден во употреба Одделот за прибирање крв од доброволни дарители. Зошто досега не беше отворен еден ваков Оддел?

ДУКОВСКИ: Да, по повод Светскиот ден на крводарителството - 14 јуни, во Републичкиот завод за трансфузиологија беше предаден во употреба таков Оддел. Постојат објективни и субјективни причини и влијанија на развој на трансфузиолошката дејност во изминатиот период. Со основање на трансфузиолошката служба во 1946 година постојано се менувале условите за дарување крв во зависност од објективните состојби, пред сè, од потребата за обезбедување доволни количества крв. Со зголемување на потребите за крв и обемот на работа се менувале и условите за дарување крв. Од скромни просторни услови во тогашната хируршка Клиника, Службата е преместена на сегашната локација, со услови кои во тоа време ги задоволуваа поранешните прописи за дарување крв. Од 1980 година

ни продукти по пат на организирано крводарителство. Во современиот пристап на лекување на болни и повредени, неопходна е употребата на крв и крвни продукти, така што без добра трансфузиологија нема квалитетно лекување и здравствена заштита на населението. Од приоритетен национален интерес на здравствениот систем на секоја земја е обезбедувањето оптимални количества крв и крвни продукти за секој граѓанин кој има потреба од лекување со нив, особено ако се има предвид дека со самообезбедувањето или со самодостатноста со крв во државата се обезбедуваат безбедна крв и крвни продукти за болести кои се пренесуваат преку крвта. Самодостатност или самообезбедување е основниот прифатен принцип во Советот на Европа, Светската здравствена организација и во други релевантни тела од оваа област. Од друга страна, пак, секоја земја мора да има веднаш достапни и доволни количества крв, особено стабилни крвни продукти кои се од стратешко значење за неа, во случаи на вонредни состојби. Затоа крводарителството има нагласено општествено значење и претставува

низи крв од страна на клиниките при Клиничкиот центар.

☀ Крводарителството ги развива особините на хуманост и солидарност и има воспитно значење за граѓаните, а особено кај младината. Меѓутоа, колку македонските граѓани се хумани, колку често тие се одсвиваат на крводарителските акции?

ДУКОВСКИ: За обезбедување доволни количества безбедна крв потребно е дарувањето крв да се чувствува како обврска, потреба и задоволство. Дарувањето крв е право и обврска на граѓаните на Р Македонија, кое произлегува од одредбите на Законот за здравствена заштита вклучувајќи го и лекувањето со крв и крвни продукти. Обврската за дарување крв на секој граѓанин кој е здрав овозможува и сигурност дека ќе има доволни количества крв во случај доколку лично нему или на некој близок од семејството им биде потребно. Сметам дека природата на македонските граѓани е алтруистичка, со желба да помогнат секому и покрај социјално-

Пред секое дарување крв се врши контрола на хемоглобинот и на здравствената состојба на дарителот, за да се утврди дали тој е способен за дарување. Со пополнување анкетен лист, дарителот дава податоци за здравствената состојба и за минатите заболувања, податоци за ризично однесување или одредено заболување. Докторот одлучува дали може да дарува крв или не. Самото дарување не носи опасност од било какво заболување, бидејќи сетовите за земање се за еднократна употреба и со стерилна игла.

☀ Црвениот крст и трансфузиолошката служба не смеат да остваруваат никаква добивка, освен надоместок за реалните трошоци. Колку чини една крводарителска акција?

ДУКОВСКИ: Точно е дека Црвениот крст и трансфузиолошките служби не остваруваат профит од дарувањето крв. Црвениот крст е хуманитарна невладина организација, која во основата на концептот за основање од нејзиниот татко Анри Динан, нема профитерство. Трансфузиолошката служба ја основа Владата на РМ и претставува установа од посебен национален интерес. Принципите на доброволност, анонимност и без надоместок не дозволуваат било каква добивка. Во програмата за организирање и за унапредување на крводарителството, Министерството за здравство од Буџетот на Р Македонија предвидува финансиски средства кои се наменети за изготвување на здравствено-воспитни, информативно-пропаганден материјал и мотивациски средства за дарителите на крв. Во програмата која секоја година се објавува во Службен весник на РМ можат да се видат висината на финансиските средства и нивната намена.

Од друга страна, пак, Фондот за здравствено осигурување на трансфузиолошката служба им ги покрива само реалните трошоци околу прибирање крв, благодарен оброк за дарителите на крв, транспорт, контрола, преработка, чување и др. трошоци кои се пресметани во вкупниот буџет на установата за една година. Тоа значи дека сите трошоци кои ќе настанат непланирано во реализирањето на една крводарителска акција паѓаат на товар на трансфузиолошката служба.

Значи, една акција во која ќе бидат собрани повеќе од 50 единици крв е оправдана, додека акција од 5 до 10 единици крв е неоправдана. Често пати нашите мобилни екипи се враќаат и со помал број единици од очекуваниот, затоа заедно со Црвениот крст се трудиме организирањето доброволни акции да биде што поуспешно.

☀ Дали Републичкиот завод за трансфузиологија им доставува крв и крвни продукти и на болните и на повредените од внатрешноста?

ДУКОВСКИ: Републичкиот завод за трансфузиологија, покрај прибирање крв од дарители во Заводот, врши прибирање крв со мобилни екипи во Скопје и во другите градови во внатрешноста, независно дали има трансфузиолошка служба или не. Бројот на единици крв кои Заводот ги прибира изнесува околу 25.000 годишно. Останатиот број единици на крв го прибираат службите за

дејност од општ интерес за Републиката.

Секоја година се изготвува програма за организирање и за унапредување на крводарителството во Р Македонија од страна на Министерството за здравство, Републичкиот завод за трансфузиологија со трансфузиолошките служби при здравствените установи каде се користи крвта и Црвениот крст на Република Македонија. Годишниот план и потребите од крв се одредуваат според критериум на 3 отсто од вкупното население или потребите на крв се движат околу 55.000-60.000 единици годишно. Многу е важно постојано да има оптимални количества крв и крвни продукти како резерви од секоја крвна група, кои би ги задоволиле секојдневните потреби. Често се случува дневно да имаме побарувања од 50 до 150 еди-

кономската положба во земјата. Принципите на доброволност, анонимност и без надоместок востановени по 1953 година се практикуваат и денес. Сметам дека свеста на нашите граѓани е на високо ниво и имаат позитивен однос кон дарувањето крв. Крводарувањето треба да се негува уште од рана возраст, предучилишна, во основно и во средно образование. Колку младите се поинформирани тие толку полесно се одлучуваат да станат дарители на крв. Младината претставува иден стожер во секоја земја и потенцијал за регрутирање на првократни дарители на крв. Затоа кампањите за дарување крв секаде во светот првенствено се наменети за младите луѓе, тие денес побрзо се информираат преку Интернет, но потребно е да се организираат и правилно да се насочат.

трансфузиологија во Скопје (Воена болница, Градска болница и Болницата во Чаир) и во внатрешноста. Законот предвидува 30 отсто од собраниите единици да бидат испратени во Републичкиот завод за трансфузиологија во Скопје за потребите на клиниките на Клиничкиот центар. Доколку во службите за трансфузија недостасува крв од некоја крвна група таа се обезбедува од резервите не само од Заводот, туку од било која служба.

✱ Неодамна македонската Влада го усвои Законот за снабдување со крв и министерот за здравство д-р Имер Селмани ја промовира реорганизацијата на трансфузиолошката служба...

ДУКОВСКИ: Со Законот се предвидува постоење на единствена Установа за трансфузиона медицина, која ќе ја сочинуваат Институт за трансфузиона медицина наместо досегашниот Републички завод за трансфузиологија, три регионални центри за трансфузиона медицина (Битола, Штип и Тетово) и единици за трансфузиона медицина каде има болнички установи. Со новата реорганизација се предвидува единствено прибирање крв, рационално трошење на средства за контрола на крвта, но и следење на потрошувачката на крв. Така организирана Службата за трансфузија ќе обезбедува крв и крвни продукти за сите пациенти на кои им се потребни, независно каде се лекуваат.

✱ Колку е честа и сигурна здравствената контрола и колку е сигурна трансфузијата на крв и крвни продукти?

ДУКОВСКИ: Едно од најпоставуваните прашања на потенцијалните дариители на крв е "дали дарувањето крв е безбедно"? Пред секое дарување крв се врши контрола на хемоглобинот и на здравствената состојба на дарителот, со што би се утврдило дали тој е способен за дарување крв. Со пополнување прашалник, односно анкетен лист, дарителот дава податоци за здравствената состојба и за минатите заболувања, податоци за ризично однесување или одредено заболување. Докторот одлучува дали може да дарува крв или не. Самото дарување не носи опасност од било какво заболување, бидејќи сетовите за

Од приоритетен национален интерес на секоја земја е обезбедувањето оптимални количества крв и крвни продукти за секој граѓанин кој има потреба од лекување со нив, особено ако се има предвид дека со самообезбедувањето или со самодостатноста со крв во државата се обезбедуваат безбедна крв и крвни продукти за болести кои се пренесуваат преку крвта.

земање се за еднократна употреба и со стерилна игла. Земената крв во согласност со законските прописи се контролира за болести кои се пренесуваат преку крвта (хепатит, сида, сифилис). Овие контроли се вршат во секоја трансфузиолошка служба или се испраќаат примероци на крв до најблиската. Во Републичкиот завод за трансфузиологија контролата се врши со најчувствителни

танатите земји учеснички, меѓу кои и Р Македонија. Како национален координатор од областа на трансфузиологијата ја претставувам Р Македонија и сите новитети, препораки и директиви во однос на безбедна крв се имплементираат и кај нас. Така нема разлика во безбедноста на крвта во европските земји и кај нас. Наскоро на Влада треба да помине уште една одлука, која се однесува на преработката на плазма во стабилни крвни продукти (фактори кои се добиваат од плазмата како лек за болни од хемофилија, албумини и имуноглобулини). Со оваа одлука ќе се преработува сопствената плазма од доброволни дарители во продукти кои ќе бидат сигурни на болести кои се пренесуваат преку крв. Истовремено ќе биде спроведен и принципот на национална самодостатност (самообезбедување) и со стабилни крвни продукти од плазма на жители на Р Македонија.

✱ Кои се заеднички активности на Црвениот крст на РМ и Републичкиот завод за трансфузиологија?

ДУКОВСКИ: Од 1953 година, со вклучување на Црвениот крст и преземање на дел од активностите за организирање акции за доброволно дарување крв, се воспоставува релација на соработка и меѓусебно договарање.

Заедничките активности произлегуваат и од еден

партнерски однос на соработка, чија цел се успешно организирани акции за дарување крв и обезбедување на потребните количества крв и крвни продукти во Р Македонија. Со донесувањето на новиот Закон за снабдување со крв ќе бидат подетално регулирани обврските од двете страни во согласност со позитивните искуства од другите земји. Иако во некои земји трансфузиолошките служби работат независно од организациите на Црвениот крст, како долгогодишен активист на Црвениот крст на Р Македонија, сметам дека значајна е улогата на оваа организација, особено во мотивирањето на населението за доброволно дарување крв.

И ДИРЕКТОРОТ ДУКОВСКИ ДОБРОВОЛНО ДАРУВАШЕ КРВ

методи и секој сомнителен или позитивен наод се потврдува со друга метода. На тој начин се исклучува можноста за пренесување на болест преку трансфузија на крв од причинители кои се пропишани со Закон за контрола. Прописите и методите за контрола на крвта за болести преносливи преку крв се усогласени со препораките и со директивите на Советот на Европа од областа за сигурна крв.

Секоја година се одржуваат состаноци на Комитетот за трансфузија при Европскиот директорат за контрола на лекови и здравствена заштита во Стразбур, каде присуствуваат претставници од земјите-членки на Европа и од ос-